

برای اطلاع از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹/۱ و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدفهای علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

۳۶۹۹۸

مرکز اطلاعات مدرک علمی ایران
تهران

۱۱/ ۱۱۰/ ۱۳۸۰

-دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه الهیات - گرایش فقه و حقوق
پایان نامه جهت اخذ دانشنامه کارشناسی ارشد

015378

عنوان:

جرم سیاسی در فقه و حقوق ایران

استاد راهنما:

دکتر غفور خوئینی

استاد مشاور:

دکتر نظیفی

نگارش:

یاور حسین نژاد

پاییز ۱۳۸۰

۳۸۹۹۵

تقدیم به پدر عزیز و مادر مهربانم

که با تمام مشکلات به فکر علم آموختن من بودند

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تقدیم به همسر عزیز و باوفایم

که در این راه مشوق و کمک حال بنده بودند.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

تقدیم به برادران و خواهران دلسوزم

که همیشه دعای خیرشان بدرقه راهم بود

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

سپاس و قدردانی

« من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق »

سپاس خداوندی را سزااست که آدمی را به زیور علم و معرفت زینده ساخت و با «ن والقلم وما یسطرون و اقراء باسم ربک» او را با واژه خواندن و نوشتن آشنا ساخت.

حال که این پایان نامه به حول و قوه الهی و با راهنمائیهای اساتید محترم به اتمام رسید، بر خود لازم می دانم از اساتیدی که بنده را مورد لطف و عنایت خود قرار دادند تشکر و قدردانی نمایم، مخصوصاً از استاد گرانقدر و فرزانه ام جناب آقای دکتر غفور خوئینی که دلسوزانه بنده را در همه حال و همه وقت مورد لطف خود قرار دادند. همچنین از دکتر نظیفی که با راهنمائی های خود روشنگر راه تحقیق و مطالعه بنده بودند و از اساتید دیگری که به هر نحوی بنده را در این راه راهنمایی نمودند، و از همسر عزیز و باوفایم خانم سمیه عزیزی که زحمت تایپ پایان نامه را با جان و دل پذیرا شدند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

حسین نژاد

فهرست مطالب

چکیده :

مقدمه :

- فصل اول: کلیات :** ..... «۱»
- بخش اول: تاریخچه جرم سیاسی :** ..... «۱»
- مبحث اول: تاریخ جرم سیاسی در جهان و سیر تحول آن :** ..... «۱»
- مبحث دوم: تاریخ جرم سیاسی در ایران :** ..... «۶»
- مبحث سوم: تاریخ و سیر آن در حقوق اسلام:** ..... «۱۱»
- بخش دوم: مفهوم نظام سیاسی** ..... «۱۳»
- مبحث اول: حکومت و ضرورت آن :** ..... «۱۶»
- مبحث دوم: قدرت سیاسی :** ..... «۱۷»
- مبحث سوم: مشروعیت نظام سیاسی وملاک مشروعیت :** ..... «۱۸»
- بخش سوم: ضابطه های جرم سیاسی :** ..... «۲۲»
- مبحث اول: ضابطه های عینی :** ..... «۲۲»
- مبحث دوم: ضابطه های ذهنی :** ..... «۲۵»
- مبحث سوم: ضابطه افکار عمومی :** ..... «۲۷»
- مبحث چهارم: ضابطه های منطقی :** ..... «۲۸»

صفحه

- بخش چهارم:** تعاریف ارائه شده در مورد جرم سیاسی : « ۳۱ »
- مبحث اول:** در قوانین کشورها: ..... « ۳۲ »
- مبحث دوم:** تعریف جرم سیاسی در حقوق موضوعه : ..... « ۳۵ »
- مبحث سوم:** جرم سیاسی از دیدگاه حقوقدانان اسلامی : ..... « ۳۷ »
- مبحث چهارم :** جرم سیاسی از دیدگاه مجامع بین المللی : ..... « ۳۹ »
- مبحث پنجم:** پیش نویس پیشنهادی لایحه های جرم سیاسی در ایران « ۴۰ »
- بخش پنجم:** ارکان جرم سیاسی : ..... « ۴۷ »
- مبحث اول:** رکن قانونی : ..... « ۴۷ »
- مبحث دوم:** رکن مادی : ..... « ۴۹ »
- مبحث سوم:** رکن معنوی: ..... « ۵۰ »
- بخش ششم:** اقسام جرایم سیاسی و تأمل در برخی از آن جرایم : .. « ۵۳ »
- مبحث اول:** جرایم سیاسی محض: ..... « ۵۳ »
- مبحث دوم:** جرایم سیاسی غیر محض : ..... « ۵۴ »
- گفتار اول:** جرم مرکب : ..... « ۵۴ »
- گفتار دوم:** جرایم مرتبط با جرم سیاسی : ..... « ۵۷ »
- مبحث سوم:** تأمل در برخی از جرایم : ..... « ۶۰ »
- گفتار اول:** تروریسم : ..... « ۶۰ »
- گفتار دوم:** جرایم اجتماعی : ..... « ۶۲ »
- فصل دوم:** دادرسی و مجازات مجرمین سیاسی : ..... « ۶۵ »
- بخش اول:** دادرسی : ..... « ۶۷ »
- مبحث اول:** دادگاههای عمومی و اختصاصی : ..... « ۶۹ »
- مسئله اول:** مشروعیت دادگاههای اختصاصی در اسلام : ..... « ۷۰ »

مسئله دوم: آیا به جرایم سیاسی باید در دادگاههای اختصاصی ... «۷۲»
رسیدگی شود:

الف: دادگاه انقلاب : ..... «۷۵»

ب: دادگاه نظامی : ..... «۷۶»

ج: دادگاه ویژه روحانیت : ..... «۷۸»

مبحث دوم: حضور هیئت منصفه در جلسه دادرسی : ..... «۸۰»

مبحث سوم: دادرسی علنی : ..... «۸۳»

بخش دوم: مجازات مجرمین سیاسی : ..... «۸۶»

مبحث اول: هدف از مجازات : ..... «۸۶»

مبحث دوم: کیفیت و کمیت مجازات مجرمان سیاسی : ..... «۸۹»

گفتار اول: از نظر تکرار جرم : ..... «۸۹»

گفتار دوم: عدم استرداد مجرمین : ..... «۹۰»

گفتار سوم: عفو مجرمین : ..... «۹۴»

گفتار چهارم : امتیازات از نظر زندان : ..... «۹۵»

فصل سوم: بغی ..... «۹۹»

بخش اول: تعریف بغی و ارکان آن : ..... «۱۰۰»

مبحث اول: تعریف لغوی و اصطلاحی بغی : ..... «۱۰۲»

مبحث دوم: مستندات جرم بغی : ..... «۱۰۳»

صفحه

- الف: قران : ..... «۱۰۴»
- ب: روایت: ..... «۱۰۵»
- ج: اجماع: ..... «۱۰۶»
- د : عقل: ..... «۱۰۷»
- بخش دوم: شرایط تحقق بغی یا عناصر اختصاصی جرم بغی :** «۱۰۷»
- ۱- خروج و قیام مسلحانه علیه امام عادل : ..... «۱۰۷»
- ۲- گروهی بودن شورش و قیام : ..... «۱۱۰»
- ۳- بوجود آمدن شبهه : ..... «۱۱۱»
- ۴- مسلمان بودن مجرمین : ..... «۱۱۲»
- بخش سوم: اقسام باغیان و روش برخورد :** «۱۱۴»
- مبحث اول: اقسام باغیان : ..... «۱۱۴»
- مبحث دوم: روش برخورد با باغیان : ..... «۱۱۵»
- گفتار اول: قبل از درگیری : ..... «۱۱۵»
- گفتار دوم: در اثنای درگیری : ..... «۱۱۶»
- گفتار سوم: بعد از درگیری : ..... «۱۱۶»
- بخش چهارم : بررسی تطبیقی بغی و جرم سیاسی :** «۱۱۸»
- فصل چهارم : سایر مصادیق جرم سیاسی در فقه اسلام:** ..... «۱۲۳»
- گفتار اول: محاربه : ..... «۱۲۴»
- گفتار دوم: تحقق جرم محاربه : ..... «۱۲۵»
- گفتار سوم: جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور: ..... «۱۳۳»
- گفتار چهارم: خیانت و جاسوسی : ..... «۱۳۸»
- منابع: ..... «۱۴۲»

الف

چکیده

لن تقدس امه لا یؤخذ للضعیف فیها حقہ من القوی غیر متنتع :

هرگز جامعه ای اصلاح نمی شود، مگر آنکه در آن جامعه، ضعیف، بدون لکنت زبان حق خود را از قوی بازستاند.

(نهج البلاغه - نامه ۵۳)

کسانی که کتب فقهی و حقوقی را جولانگاه اندیشه و پژوهش خود قرار دادند. اذعان دارند که فقدان بحث مفصل و منطقی به نام جرم سیاسی در لابلای این نوشتارها بخوبی مشهود و محسوس است. فقهای شیعه آنچه را که در این باره متذکر شده اند مسئله ای به نام بغی است. یعنی بغی را مترادف با جرم سیاسی می دانند. ما نیز در این پایان نامه ابتدا آمده ایم تاریخچه جرم سیاسی را به بحث گذاشتیم و از آنجائیکه تمام حکومتها در دوران خود به فکر حفظ منابع و تاج و تخت خود بوده اند لهذا مخالفان خود و حکومت را به سختی سرکوب می کردند و کشور ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده است و اما از اینکه بیشتر فقهای اسلام بغی را مترادف با جرم سیاسی دانسته اند. ما را بر آن داشت تا ضوابطی برای جرم سیاسی قائل شده و کاملاً حد و حدود جرم سیاسی را تا حد وسع خود مشخص کنیم و به تمام تعاریف های ارائه شده نظری بیاندازیم و بعد نیز بغی را از نظر لغوی و اصطلاحی به بحث گذاشته ایم تا با روشن شدن مفاهیم جرم سیاسی و بغی، تشابهات و تفاوت های این دو محسوس شود و به وضوح معلوم شود که آیا بغی همان جرم سیاسی است یا اینکه بغی مصداقی از جرم سیاسی می باشد. به هر حال چیزی که از این یادداشت دستگیرمان شد این بود که بغی با جرم سیاسی

پ

تفاوت دارد و نمی توان گفت بغی همان جرم سیاسی می باشد، زیرا جرم سیاسی جرمی است که با انگیزه سیاسی وبدون منافع شخصی و برای احقاق حقوق جامعه صورت می گیرد. یعنی مجرم سیاسی قائل به این موضوع است که حاکمان آنطور که باید نمی توانند در اداره کشور موفق باشند لهذا به شیوه مدیریت آنان اعتراض دارند و از طرفی مجرم سیاسی هدف شرافتمندانه دارد و جرم سیاسی از سوء ادراک منشاء می گیرد نه از سوء نیت یعنی به این فکر نیستند که جامعه را به آشوب بکشند. در حالیکه در بغی شرایطی وجود دارد از قبیل خروج و قیام علیه حکومت، عدالت امام یا حاکم، گروهی بودن یا جمعی بودن شورش و قیام مسلمان بودن مرتکبان جرم و نهایتاً اینکه به صورت عمل انجام شدن قیام می باشد یعنی تا زمانیکه قیام و خروج به حد عمل نرسد و یا قیام کنندگان یک گروه نباشد بغی در مورد آنها صادق نیست در حالیکه در جرم سیاسی به این شکل نمی باشد یعنی به وجود آمدن جرم سیاسی مشروط به گروهی بودن قیام یا به حد عمل رسیدن نمی باشد لهذا بین بغی و جرم سیاسی تفاوتهایی وجود دارد و با عنایت به داری و مجازات مجرمین که جایگاه ویژه ای دارد و هدف از آن اصلاح مجرمین می باشد. در یک فصل جداگانه ای ما به بحث دادرسی و مجازات مجرمین سیاسی پرداخته و به این نتیجه رسیده ایم که مجرمین سیاسی باید از امتیازات ویژه ای برخوردار باشند زیرا آنها هم از لحاظ نیت و هم از لحاظ موقعیت با سایر مجرمین تفاوت اساسی دارند و در نهایت به مواردی از قبیل محاربه و خیانت و جاسوسی پرداخته ایم که با جرایم سیاسی تفاوت دارند ولی شاید بتوان گفت جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی مصداقی از جرم سیاسی باشد. چون به هر حال در بعضی از مواقع مجرمین سیاسی امنیت داخلی را به خطر می اندازد

مقدمه :

« اذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل و لا یجرمنکم شنان قوم علی الا
تعدلوا اعدلوا هو اقرب للتقوی »

تشکیل مدینه فاضله انسانی و رسیدن به جامعه مدنی - به مفهوم واقعی کلمه - تحقق دولت کریمه و نیل به حکومت صالحان که یک نوید قرانی است آرزوی همه انسانهای مؤمن، آرمان خواه، آزاد دوست می باشد و دست یافتن به چنین آرمانی بس والا، همت های بلند و اندیشه های ژرف و قامت های نستوه می طلبد.

یکی از رهیافتهای مهم و ارجمندی که می تواند ما را در فراهم سازی اهداف بلند یاد شده یاری دهد تعلیم آیین زمامداری از کسی که معلمش مالک و حاکم ملک و ملکوت است و تعلیم او بشری نیست، بلکه از سرچشمه وحی کریمه « انا مدینه علم و علی بابها» و چون به نص قران کریم « اتوا البیوت من ابوابها» در حکومت دارای نیز باید به آن بزرگوار تاسی جست .

یکی از مهمترین وظایف نظام سیاسی حاکم بر هر کشوری احترام به حقوق اساسی و آزادیهای مشروع فردی وضع قوانین و مقررات لازم جهت تنظیم و اداره امور جامعه بر اساس حق و عدل و اتخاذ شیوه های مردمی و غیر استبدادی در اعمال حاکمیت است از آنجا که حاکمیت هیات حاکم ناشی از قدرت سیاسی جامعه بوده و اصولاً هر رژیم سیاسی برای تأمین نیازمندیهای افراد جامعه و هدایت آنان بسوی اهداف و مقاصد مورد نظر به وجود می آید لذا حفظ و پاسداری از حقوق فردی و اجتماع آحاد ملت نیز به عهده نظام سیاسی کشور و دولت می باشد. در طول مدیدی که از زندگی اجتماعی و جوامع انسانی و ایجاد قدرت سیاسی و دولت می گذرد، اغلب انسانها اعم از اندیشمندان، متفکرین، صاحب نظران و همچنین متکبرین جاه طلب و زور گویان

ستمگرنظر به نوع برداشت و طرز تلقی خود از حکومت به دنبال یافتن بهترین شیوه های حکومت جهت رسیدن به اهداف مورد خود بودند در این مدت طولانی هر چند انواع و اقسام حکومت با اصول و مبانی و شیوه های مختلف و حاکمان متعدد پدیدار گشته و جوامع انسانی منافع و مضار هر کدام از آنها را به تجربه دریافته اند و هر حکومتی که

به محض اینکه به قدرت می‌رسید مسلماً مخالفانی با این حکومت و نظام پیدا می‌شد. ونسبت به شیوه حکومت و نوع برداشت آنها اعتراض می‌کرد که از آنها به عنوان مجرمین سیاسی نام برده می‌شود. و از طرفی برخورد حاکمان با مخالفان خود نیز متفاوت بوده و می‌باشد. بعضی از حاکمان به شدت با مخالفان برخورد می‌کردند و بعضی از حاکمان راه اعتدال پیش می‌گرفتند از آنجاییکه جرم سیاسی از موضوعات می‌باشد که بحثهای مفصل و روشن در مورد آن صورت نگرفته و قوانین موضوعه اکثر کشورهای جهان نیز به دلایل گوناگون، جرم سیاسی را همچنان مبهم رها کرده اند و تمایلی به ارائه تعریف دقیق و بیان مصادیق آن از خود نشان نداده اند تا حایی که مجرمان سیاسی آن کشورها مجبور می‌شوند همچون مجرمان عادی مجازاتهای سنگینی را تحمل کنند. اما با عنایت به اینکه پس جرم مجرمان سیاسی با مجرمان عادی تفاوتی باید در نظر گرفته شود از آغاز پیدایش تاریخ حقوق کیفری وجود داشته و هست. اما آنچه که دچار تحول اساس گردیده و این موضوع بوده که این تفاوت را چگونه و در چه جهتی می‌بایست اعمال نمود.

امروزه اغلب دولتها هر چند به صورت ظاهری و بدون محتوا اما در هر حال نوعاً خود را متعهد به رعایت اصول مبانی این اندیشه نو در زمینه اعمال رژیم، ارفاقی برای مجرمان سیاسی نشان می‌دهند هر چند در مقام عمل همه آنها یکسان رفتار نمی‌کنند. به هر حال در مطالعه جرم سیاسی و تاریخ تحولات پدید آمده در این راستا از تأثیر گذاری عمیق وقایع و اتفاقات ناپیدا و در پس پرده و عوامل بعضاً غیر قابل احساس موجود در سیاستها و رفتارهای مرتبط با حاکمیت سیاسی دولتها نباید غفلت نمود توجه دقیق به اظهارات و نمایشهای عوامفریبانه و توأم با ظاهر سازی و تقدس مآبی و معرور نه تظاهر به عشق و علاقه عمیق به حقوق و آزادیهای انسان که توسط دولتها و دولت مردان امروز جهان اجراء می‌شود به همان اندازه در نتیجه گیری صحیح و بی شائبه از مجموعه این مباحث دخالت داشته و تعیین کننده است که توجه به حقیقت و درستی لزوم محترم داشتن چنین حقوق و آزادیهای، امروزی که آرمان هزاران انسانی بوده است که در راه نیل به آن جان باخته اند.

فصل اول :

کلیات

این فصل دارای - شش بخش می باشد که:

- بخش اول تاریخچه جرم سیاسی را در جهان و ایران بررسی می کند

- بخش دوم شامل مفهوم نظام سیاسی می باشد

- بخش سوم ضابطه های تشخیص جرم سیاسی را می شمارد

- در بخش چهارم تعاریف ارائه شده در مورد جرم سیاسی مطرح می شود

- بخش پنجم به ارکان جرم سیاسی می پردازد

- در بخش ششم ، مستثنائات جرم سیاسی بحث می شود.

بخش اول: تاریخچه جرم سیاسی

در این بخش ما به بررسی تحولات تاریخی جرم سیاسی در جهان و ایران و در فقه اسلامی خواهیم پرداخت.

مبحث اول: تاریخ جرم سیاسی در جهان و سیر تحول آن

باید گفت از زمانیکه جوامع بشری بوجود آمد و انسانها به زندگی اجتماعی روی آوردند و پایه های حکومت استوار گردید. نزاع بر سر حکومت و قدرت نیز آغاز شد. در این میان کسانی براریکه حکومت تکیه می زدند و به منوال و روش خود حکومت میکردند که مورد پسند و رضایت سایرین واقع نمی شد، یا حاکمان ستمگر که به ظلم و ستم حکومت می راندند در مقابل آنها، انسانهای آزاداندیشی وجود داشتند که به مبارزه برمی خواستند و مال، دین و جان خودشان را در این راه فدا می کردند، طبیعی است هر حاکمی که به تخت و تاج می رسید برای حفظ تخت و تاج خود مخالفین خود را می کوبید و در لابه لای همین کشمکشها و اختلافات پدیده های موجود می آمد که در حال حاضر از آن به جرم سیاسی نام می بریم، با این لحاظ باید گفت جرم سیاسی از موقع وجود حکومت بوده است.

ولی اینکه حاکمان چگونه با مخالفین خود و مخالفین حکومت و نظام برخورد می کردند، محل بحث و گفتگوی ماست. لهذا میگوئیم جرم سیاسی در طول حیات خود مراحلی را پشت سر گذاشته که نگاه اجمالی به آنها می اندازیم.

الف: مرحله اول: از دوران قدیم تا قرن نوزدهم.

در این دوره حاکمان و دولت مردان سرسختان با مخالفین خود برخورد میکردند، زیرا حفظ تاج و تخت برای آنها از همه چیز حتی از جان همه مردم عزیزتر بود، لهذا وقتی خطری را احساس میکردند که متوجه او یا منافع او و یا احیاناً حقوق وابستگان او میشود، درصدد مقابله با آن در می آمد و آن را سرکوب میکرد.

هر گاه شخصی، به اتهام خیانت به کشور و شاه دستگیر میشد، رسم بر این بود که وی را به پایتخت می آوردند و پس از اینکه گوش ها و بینی او را می بریدند و جهت عبرت دیگران در شهر به گردش در آورده و سپس او را به ولایتی که مرتکب جرم شده بود عودت داده و می کشتند. «۱»

و در کتاب جرم سیاسی و حقوق جزای اسلامی محمد رضا زینلی اینطور آمده است که: « مجازات اعدام، مجازات عادی و معمولی برای مجرمان سیاسی به شمار رفته که از اوایل دوران امپراتوری قدیم برقرار شده بود و معمولاً با دار زدن یا گردن زدن مجرم اجرا می شده است، این درحالی است که بسیاری از مورخین نسبت به اجرای مجازات اعدام در مورد مجرمان عادی در آن دوره تاریخی ابراز تردید نموده اند. «۲» پس به این نتیجه می رسیم که در دوران قدیم تا قرن نوزدهم شدت عمل و سرکوب حاکمان آنقدر بالا بود که از جرم سیاسی و مخالفت با حاکم و حکومت بعنوان جرم بزرگ به حساب می آمده و مجازات سنگینی داشته است.

دوره دوم: دوران رشد و شکوفایی جرم سیاسی (از قرن ۱۹ تا شروع جنگهای جهانی)

شاید بتوان گفت که سالهای اولیه قرن نوزدهم، اولین نشانه های پیدایش اصطلاح جرم سیاسی را به عنوان یک جرم مستقل، در بردارد. بهر حال در حدود سال ۱۸۱۰ به بعد به موجب قانون جزای فرانسه که با اشاره و تحت سیطره و نفوذ ناپلئون تهیه و تنظیم گردیده بود، به جرائم سیاسی صریحاً اشاره شد و

۱- حسین پیرنیا - تاریخ ایران - چاپ خیام ص ۱۱۸ به نقل از حقوق کیفری اختصاصی . دکتر هوشنگ شامیانی ص ۳۳ و ۳۴
 ۱- محمد رضا زینلی - جرم سیاسی و حقوق جزای اسلامی - انتشارات امیر کبیر - چاپ اول - ص ۶۰

آنها را از جرائم عادی مجزا کرد، البته این تفکیک به منظور مقابله با مجرمان سیاسی و تشدید مجازات ایشان نسبت به قبل بود.»^۱

بعد از سقوط ناپلئون عقیده عمومی متوجه ارفاق گردید و برای اولین بار نویسندگان آزادیخواه و مطبوعات فرانسه افکار عمومی را برای مساعدت به این طبقه جلب کردند. رفتار خشونت بارلوئی هیجدهم با مجرمین سیاسی موجب شد که پس از سقوط او در سال ۱۸۳۰ وضعیت مجرمین سیاسی رو به بهبود گذارد و طبق قانون جزای همان سال مقرر شد محاکمه مجرمین سیاسی را با حضور هیئت منصفه به عمل آید و قانون جزای ۱۸۳۲ نیز مجازاتهای مخصوص را برای آنان مقرر داشت.»^۲

آقای دکتر علی آبادی در این مورد می نویسد:

« قبل از شورش فرانسه تمیزی بین مجرمین سیاسی و غیر سیاسی وجود نداشت، در اواخر سده هیجدهم، بکاریا که همواره

خود را مخالف اعدام نشان میداد در موقع تشنجات سیاسی اعمال آن را مجاز دانسته است در زمان شورش فرانسه تدابیر شدیدی نسبت به مجرمین سیاسی اتخاذ شد و در سال ۱۸۱۰ مقنن فرق بین جرایم سیاسی و عمومی را اندکی روشن ساخت.»^۳

به هر حال در این دوره جرم سیاسی اندکی از روشهای ارفاقی بهر مند بود و مورد حمایت آزادیخواهان قرار گرفت و با تصویب قانون اساسی ۱۸۴۸ فرانسه حکم اعدام نیز نسبت به جرایم سیاسی منسوخ گردید.

به موجب اصل پنجم قانون اساسی ۱۸۴۸ فرانسه مجازات اعدام مجرمان سیاسی حذف

۱- محمد رضا زینلی - جرم سیاسی و حقوق جزای اسلامی - انتشارات امیرکبیر - ج اول - ص ۶۳

۲- عباس زراعت - جرم سیاسی انتشارات ققنوس - چاپ اول - ص ۵۱

۳ - دکتر علی آبادی - حقوق جزای - جلد «۱» - ص ۹۹

و به جای آن به موجب ماده «۱» قانون هشتم ژوئن ۱۸۵۰ مجازات اقامت اجباری در قلاع مستحکم مقرر گردید. «۱»

بعد از این دوره جرم سیاسی به عنوان یک موضوع حقوقی در جهان مطرح شد، به طوری که فاصله سالهای ۱۹۱۴-۱۸۵۲ را بهترین دوره برای مجرمین سیاسی یا تثبیت امتیازات جرم سیاسی میتوان نامید. امتیازاتی را که در این دوره برای مجرمین سیاسی قائل شدند به اصول چهارگانه جرایم سیاسی معروف گردید که عبارتند از:

- ۱- برای جرائم سیاسی کیفرهای خاصی تعیین گردید.
- ۲- مجازات اعدام در اغلب موارد نسبت به مجرمین سیاسی لغو شد.
- ۳- مقررات استرداد نسبت به مجرمین سیاسی اعمال نمیشد.
- ۴- رسیدگی به جرائم سیاسی با حضور هیئت منصفه به عمل می آمد. «۲»

مرحله سوم: (بعد از جنگهای جهانی)

شروع جنگهای جهانی باعث شد که کشمکشهای سیاسی شدید درون مرزی بوجود بیاید و احزاب ها و گروههای مختلف جهت به دست گرفتن قدرت، رقابت های شدیدی را شروع کردند، در نتیجه جرایم سیاسی در قالب و شکل های متفاوت به منصفه ظهور رسید. ظهور جرایمی همچون انفجارهای مهیب، کشتارهای جمعی و گروگان گیری های سیاسی و ... که باعث شد یک نگرش عمیق و جدید نسبت به جرایمی سیاسی داشته باشند و جرم سیاسی نتوانست آن احترام و محبوبیت گذشته خود را حفظ کند و باعث شد که به جرم سیاسی بایک دید طغیانگر و آشوبگر و یک جرم خطرناک بنگرند و نسبت به آن سخت گیری نمایند. این سخت گیری پس از جنگهای جهانی درست نقطه مقابل

-
- ۱- پروفیسور کارو - مطالعات نظری و علمی در حقوق جزا - ترجمه دکتر ضیاء الدین نقاب به نقل از محمد رضا زینلی - جرم سیاسی و حقوق جزای اسلامی - ص ۹۴
  - ۲- عباس زراعت - جرم سیاسی - انتشارات فقنوس - ص ۵۱

روش ارفاق قبل از جنگها بود که در اغلب کشورها دیده میشود و برای همین اصول چهارگانه ارفاقی به اصول چهارگانه ذیل تغییر یافت .

۱- تخفیف مجازات درباره مجرمین سیاسی حذف و مجازات تردیلی برای آنها در نظر گرفته شود.

۲- مجازات اعدام برای برخی از جرایم سیاسی برقرار شد

۳- معافیت از استرداد نیز از بین رفت

۴- حضور هیئت منصفه در دادرسی مجرمین سیاسی نیز لغو گردید. «۱»

به طور کلی می توان گفت جنگهای جهانی باعث از هم پاشیدگی نظم و امنیت بیشتر کشورها شد و برای ایجاد نظم دوباره در کشورها احتیاج بیشتر، امنیت احساس میشود. از طرفی حاکمان و دولتمردان بر این عقیده بودند که مجرمین سیاسی امنیت جامعه را به هم میزنند و نمی گذارند دوباره نظم در جامعه قوت گیرد، لهذا بطور سرسختان با مجرمین سیاسی برخورد میکردند و با این روش می خواستند امنیت جامعه را حفظ کنند.

نهایتاً نتیجه ای که از این مبحث میگیریم بطور خلاصه میتوان گفت که تاریخ جرم سیاسی در جهان سه دوره را پشت سر گذاشته است.

۱- مرحله ای که حاکمان کوچکترین توجه به جرم سیاسی نداشته و مخالفان را به سختی می کوبیدند.

۲- مرحله ای که از اوایل قرن نوزدهم شروع شد و مجرمین سیاسی دارای امتیازات خوبی بودند.

۳- دوره افول که بعد از جنگهای جهانی شروع شد.

مبحث دوم: سیر تحولات جرم سیاسی در ایران

در ایران باستان پادشاهان و فرمانروایان بسیار و متمایز از یکدیگر به حکومت پرداخته اند. ولی باید گفت همگی تقریباً شیوه یکسان در استقرار سلطه و حاکمیت خود داشته اند. با این وجود اولین نشانه مکتوبی که می توان در زمینه های جرم سیاسی یافت، کتیبه های داریوش، پادشاه بزرگ هخامنشی است که در آنها به مناسبت های گوناگون وقایع و رخداد های مربوط به شورش و طغیان گروه هایی از یاغیان و جریان دستگیری و مجازات ایشان حکایت شده است، محتویات این کتیبه حکایت از خشونت بی حد و حصر و سبانه ای دارد که پادشاهان در مورد مجرمان سیاسی اعمال میکردند. «۱»

در زمان ساسانیان نیز که امر قضاوت بیشتر به دست روحانیون اداره می شد، مجرمان سیاسی را در مکانی نامطبوع حبس می کردند و بر حسب مورد، تعدادی جانور موزی را در آن مکانها رها می کردند و این مظالم را مخصوصاً در حق محبوسین سیاسی و مذهبی روا می داشتند. قلعه فراموشی که به نوعی قلعه باستیل آن زمان محسوب می گردید، مخصوص نابود کردن بی سر و صدای مجرمین سیاسی بود. «۲»

در دوره بعد از اسلام، احکام جزائی بر اساس مقررات اسلامی اجرامی شد و صرف نظر از یاسای چنگیز و یرلیغ غازانی و احکام بعضی از پادشاهان، حقوق ایران بر مدار فقه قرار داشت. «۳»

۱- محمد رضا زینعلی - جرم سیاسی و حقوق جزای اسلامی

۲- مرتضی راوندی - سیر قانون و دادگستری در ایران - تهران - انتشارات چشمه ۱۳۶۸ - ص ۱۱

۳- علی پاشا صالح - مباحثی از تاریخ حقوق ص ۱۳۸

با یک نظر کوتاه معلوم می شود که تاریخ ایران پر از این نوع شکنجه های سرسخت نمی باشد و در مورد کسانی که می خواسته اند کوچکترین مخالفتی با حاکمیت زمان خود داشته باشد بکار گرفته می شد و این رویه تا دوره قاجاریه وجود داشته به طوری که برخی مستبدین دوره قاجاریه معتقد بودند اگر کسی بشنود که میتوان قصد کشتن پادشاه را نمود باید او را کشت و لو اینکه توطنه و نقشه ای در کار نباشد. «۱»

در مورد جرم سیاسی در ایران دکتر مرتضی محسنی میگوید: در ایران هیچ وقت مجرمان سیاسی از ارفاق و رأفت برخوردار نبودند به جرم این افراد در دادگاههای نظامی رسیدگی می شد و تعقیب جرم نیز از طریق سازمان اطلاعات و امنیت کشور صورت می گرفت که برای گرفتن اقرار از هیچ گونه شکنجه و آزاری دریغ نمی کردند. جلسات محاکمه از هیئت منصفه و تماشای خالی بود و حتی اجازه گرفتن وکیل هم به متهمان داده نمی شد. «۲»

گفتار اول: دوران معاصر (دوران قبل از انقلاب و دوران بعد از انقلاب)

وقتی دولتمران ایران، پیشرفتهای و ترقیهای جوامع غربی را ملاحظه کردند به این فکر افتادند که برای نظم و امنیت جوامع قوانینی داشته باشند ولی عملاً قانون اساسی کشور پس از پیروزی نهضت مشروطه اول و قبول اجباری و امضای قانون اساسی و فرمان مشروطه توسط مظفرالدین شاه پا به عرصه وجود نهاد.

بعد از تصویب قانون اساسی مشروط و متعاقب آن متهم قانون اساسی در سال ۱۲۷۶ ه.ش

۱- مرتضی راوندی سیر قانون و دادگستری در ایران تهران - انتشارات چشمه ۱۳۶۸ ص ۲۳۹

۲- دکتر مرتضی محسنی - حقوق جزای ۱۳۵۷ - ج ۲ - ص ۳۱۴